

BACHELOROPPGAVE

Hvordan kan barnehagelærere ivareta sjenerte barns behov?

How can preschool teachers look after shy kids`s needs?

Kandidatnummer 30
Nadine Stevens

BLU3-1006
HVL Sogndal BLU
Veileder Kirsten H. Flaten
Innleveringsdato 07.01.2019

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Innholdsliste

1.0 Innledning	4
1.1 Valg av tema.....	4
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	4
1.3 Avgrensning.....	4
1.4 Oppgavens oppbygging	5
2.0 Teori	5
2.1 Sjenanse	5
2.2 Sjenansens uttrykk.....	6
2.3 Mulige årsaksforklaringer på sjenanse	7
2.4 Sjenerte barns behov og mulige tiltak for barnehagelærere	8
2.5 Sosial kompetanse	9
2.6 Vennskap og lek.....	10
3.0 Metode	10
3.1 Kvalitativ metode	11
3.2 Kvantitativ metode	11
3.3 Representativitet og validitet	11
3.4 Etske hensyn	12
3.5 Informanter og intervju.....	12
3.6 Pilotstudien	12
3.7 Gjennomføring av intervju	12
3.8 Utfordringer og erfaringer med valgt metode	13
3.9 Transkribering og dataanalyse.....	13
4.0 Empiri og drøfting.....	13
4.1 Sjenerte barn	13
4.1.1 Drøfting	14
4.1.2 Egen vurdering	14
4.2 Erfaringer med sjenerte barn.....	14
4.2.1 Drøfting	15
4.2.2 Egen vurdering	15
4.3 Sjenerte barns behov	15
4.3.1 Drøfting	16
4.3.2 Egen vurdering	16
4.4 Utfordringer i møte med sjenerte barn.....	17
4.4.1 Drøfting	17
4.4.2 Egen vurdering	18
4.5 Sjenerte barns sosiale kompetanse	18
4.5.1 Drøfting	18
4.5.2 Egen vurdering	19
4.6 Barnehagelærerens utsagn knyttet til tiltak	19
4.6.1 Drøfting	20
4.6.2 Egen vurdering	20
5.0 Avslutning	20
5.1 Tiltak basert på teori og funn fra egen undersøkelse	20
5.2 Lærdom og perspektiverende spørsmål.....	21
Litteraturliste	22

Vedlegg	23
Vedlegg 1: Informasjonsskriv til informanter.....	23
Vedlegg 2: Intervjuguide	24

1.0 Innledning

Innledningsvis presenteres bakgrunn for valg av tema, problemstilling og forskningsspørsmål og oppgavens videre oppbygging.

1.1 Valg av tema

Jeg har valgt å skrive om sjenerte barn i barnehagen med vekt på å ivareta de sjenerte barns behov i barnehagen. Bakgrunn for valg av tema var at jeg selv personlig og i tidligere arbeid i barnehage har opplevd hva det vil si å være sjenert. Jeg har erfart at sjenerte barn ofte havner litt i bakgrunnen av de mer ekstroverte barna i ulike sammenhenger. Jeg har observert at både barn og voksne kan ha utfordringer i det å forholde seg til sjenerte barn fordi de mange ganger ikke får respons.

I et samfunnsperspektiv er dette interessant fordi det i takt med samfunnsendringer har skjedd en utvikling når det gjelder synet på og holdninger til sjenerte barn. Før ble det ofte sett på som positivt når barn var stille og ikke pratet, nå er det mer fokus på at det ikke nødvendigvis er bare positivt. Det er likevel ikke min intensjon å sykeliggjøre sjenanse da kan ha positive sider, vel og merke når sjenansen ikke hemmer barnet i dagliglivet slik at det går ut over barnet og omgivelsene rundt.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Problemstillingen er : *Hvordan kan barnehagelærere ivareta de sjenerte barnas behov?*

Tre de følgende tre forskningsspørsmål var utgangspunkt for spørsmålene i intervjuguiden (se vedlegg 2):

- Hvilke utfordringer møter barnehagelærere i deres arbeid med å ivareta de stille barns behov?
- Hvordan kan barnehagelærere styrke stille barns sosiale kompetanse i lek?
- Hvordan kan barnehagelærere bidra til at stille barn i større grad blir sett og hørt? Dvs.: hvilke tiltak kan være aktuelle?

For å kunne ivareta de sjenerte barnas behov er det viktig for barnehagelærere å ha kjennskap til hva sjenanse er og mulige årsaker med tanke på valg av tiltak. Å ivareta alle barns behov er formulert i rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017:19).

1.3 Avgrensning

Fokuset i oppgaven er når sjenansen er hemmende for både barn og omgivelser og forhindrer barn i å fungere i samhandling med andre, for eksempel i lek. Fokuset er ikke vanlig sjenanse som vi alle kan oppleve grader av i ulike situasjoner i hverdagen.

Vektlagte årsaksforklaringer er for eksempel personlighetstrekk og ytre faktorer som nevnt nedenfor og som til sammen gir et helhetsbilde. Andre forklaringer kan være ulike diagnoser som for eksempel ADHD eller selektiv mutisme. Det kan også være mobbing, mas og kritikk, forvrengt selvbilde, traumer, omsorgssvikt og overgrep (jfr. Nielsen 2007). Disse er viktige, men ikke fokus i denne oppgaven.

1.4 Oppgavens oppbygging

I kapittel 2 presenterer jeg aktuell teori om tema. Deretter følger kapittel 3 med fokus på kvalitativ og kvantitativ metode, informanter og intervju, pilotstudie, gjennomføring av semi-strukturerte intervju, utfordringer og erfaringer ved valgt metode, transskribering og dataanalyse. I metodedelen omtaler jeg også utvalg, representativitet, validitet og etiske hensyn. Kapittel 4 inneholder empiri og drøfting. I kapittel 5 står avslutning og perspektivering.

2.0 Teori

Her i kapittel 2 presenterer jeg sjenansebegrepet, sjenansens uttrykk og årsaksforklaringer på sjenanse. Videre har jeg fokus på sjenerte barns behov, tiltak for barnehagelærere, komponenter i sosial kompetanse og et uttrykk for sosial kompetanse i praksis, nemlig vennskap og lek.

2.1 Sjenanse

Hva er sjenanse? Den amerikanske sosialpsykologen og forskeren Philip Zimbardo beskrev det blant annet som å være redd for mennesker, mennesker de sjenerte selv mener virker truende, fremmede fordi de er ukjente eller autoritetspersoner fordi de har makt (Zimbardo, 1981). Spesialpedagogen Kirsten Flatens beskriver sjenanse slik: "Begrepet sjenanse dekker en sunn følelsesmessig reaksjon, og sjenanse på et vanlig nivå er ikke noe å problematisere. Det er når sjenansen er tilstede på en slik måte at den er plagsom i hverdagen, at den kan kalles sosial angst" (Flaten, 2010:11, jfr. Flaten, 2015:62). Skillet mellom sjenanse og sosial angst er uklare da disse begrepene overlapper hverandre i en viss grad. Hvor skillet går avhenger av faktorer i omgivelsene, hvilken situasjon det sjenerte barn er i og hvordan dagsformen er. Det kan være vanskelig for andre å oppdage eller legge merke til sjenansen før den er så sterk at den hemmer barnet i daglige aktiviteter eller situasjoner, og barn kan ofte ha det mer ubehagelig enn det gir uttrykk for (Flaten, 2010).

Sjenanse er en vanlig betegnelse av en følelse som mange av oss kan få eller oppleve grader av i hverdagen. Det er helt normalt å være sjenert når man møter nye mennesker eller for eksempel begynner i barnehagen eller skolen. Småbarn kan være redd for høye lyder, 4-5 åringer kan være mørkeredde og noen kan bli veldig stille i møte med fremmede. Dette er noe vi alle kan oppleve og er normal oppførsel (Willems & Creswell, 2010).

Sjenanse er ikke noe nytt fenomen; allerede i 1981 skrev Zimbardo en bok om sjenanse hvor han mente at sjenanse ikke måtte overses men måtte tas tak i for å forhindre at den tar overtaget. Han mener også at sjenanse kunne kalles en samfunnssykdom (Zimbardo, 1981). Barnehagelærer og psykosynteseterapeut Anne Nielsen beskriver at synet på sjenanse har utviklet seg fra "tekkelig blyghet som spesielt kledelig (..)" til "innagerende atferd som et atferdsproblem" (Nielsen, 2007:21).

For å forhindre at sjenansen forverrer seg, mener Zimbardo at vi først må "forstå hva sjenanse er, slik at vi kan skape et miljø, der sjenerte mennesker våger å forlate tryggheten i sitt private fengsel og gjenvinne tapte friheter, friheten til å tale, å handle, å ta kontakt, å omgås" (Zimbardo, 1981:11). Vi trenger ikke dra langt tilbake tid før det å være stille og sjenert hadde flere fordeler enn ulemper, men mennesker endrer seg i takt med samfunnet, og det ser ut til at det i dag er større aksept, kanskje nesten en nødvendighet å være frampå og utadvendt fremfor stille og sjenert (Nielsen, 2007).

2.2 Sjenansens uttrykk

Sjenanse kommer gjerne til uttrykk på ulike måter; atferdsmessig, fysisk og kognitivt men hvor sterkt disse kommer til syne varierer alt etter hvor sjenert barnet er. Hovedmåtene kan overlappe ved at fysiske reaksjoner påvirker tankene som påvirker atferd.

Sjenansens fysiske uttrykk kan være synlige for andre, når det for eksempel er tale om rødming og skjelving, men er ofte mer merkbart for det sjenerte barnet. I samvær med andre kan engstelse med for eksempel hjertebank, svetting og følelse av kvalme medføre at det blir problematisk å ha overskudd til å være i en sosial setting. Sjenerte barn kan da prøve å gjemme seg bak mor eller far eller fremstå som uttrykksløse eller ikke klare å styre seg, men sjenerte barn er like forskjellig som alle andre og ikke alle reagerer på samme måte selv om de kommer i samme situasjon.

Barns kroppsspråk er en annen måte hvor sjenanse kan komme til syne. Med det menes de signalene som blir sendt gjennom ansikt og kropp (Flaten, 2010:83). Sjenerte barn er ikke så stive eller ansente i nærheten av noen de kjenner og er trygg på, eller i en kjent situasjon som de er hvis vi er usikre eller utrygge. I slike situasjoner vil sjenerte barn bli mer ansent, og sjenerte barn vil kunne miste mimikk. Denne non-verbale delen er en viktig del av kommunikasjonen på det emosjonelle plan og derfor vil en viktig del av samspill mennesker imellom bli borte når kroppsspråket tones ned. Når dette skjer virker barnet avvisende, barnet virker tilbakeholdent og da er det lite som bidrar til å opprettholde en samhandlingspartners motivasjon til å fortsette kontakt (Flaten, 2010).

Sjenerte barn kan tolke en situasjon ut fra ens egne tanker uten at det stemmer med realiteten (Flaten, 2010). Hvis et barn tenker at andre barn ikke har lyst til å leke med det fordi de ser på barnet som uinteressant kan dette forsterke problemet, da kan det bety at barnet ikke prøver å gå inn i lek fordi det på forhånd kan ha forestilt seg ulike scenarier om hvorfor andre barn ikke vil leke.

Sjenerte barn blir ofte nervøse og reagerer for eksempel med å unngå øyekontakt, kan bekymre seg og "ofte nøle med å begi seg inn i sosiale situasjoner, og de gjør det på en forsiktig og engstelig måte" og blir derfor ikke vant til situasjoner som ligger utenfor deres komfortsone (Willets & Creswell, 2010:11).

Det forskjell på å være litt tilbakeholden i nye eller uvante situasjoner med andre mennesker som gjør at vi blir skjerpet, og at sjenansen dominerer eller blir til hinder i det daglige livet. Det kan handle om en følelse av utrygghet eller at sjenerte barn er redd for hva andre tenker om dem, eller om de kommer til å dumme seg ut (Flaten, 2010).

Sjenerte barn antar gjerne at andre tenker negativt om dem. Tankene kan komme fort og for barn kan det være lett å tenke at det de tenker eller at det de tror andre tenker om dem, er realiteten. Tolkning av situasjoner er også typisk, hva ble sagt eller gjort, hvorfor og hvordan. Sjenerte barn bruker gjerne mye tid på tenke og analysere for så å komme frem til en forklaring som kanskje ikke er den reelle grunnen til den ene eller andre hendelsen.

Sjenerte barn vil som nevnt kunne virke avvisende som igjen kan føre til at de går glipp av å bygge gode relasjoner med andre barn og voksne. Dette er viktig for trygghet og trivsel i barnehagehverdagen. Nettopp "sosial kompetanse er nøkkelen til trivsel i fellesskapet i barnehagen" (Utdanningsdirektoratet, 2012:13), blant annet fordi god sosial kompetanse er viktig for barns evne til å samhandle med andre og delta i og tilpasse seg fellesskap.

2.3 Mulige årsaksforklaringer på sjenanse

Det kan være mange forklaringer på hvorfor barn er stille og sjenerte, og hvor grensen går fra vanlig sjenanse til at sjenansen blir hemmende og problematisk. Som nevnt innledningsvis er det to hovedkategorier av årsaksforklaringer: genetikk, det vil si medfødte egenskaper, som for eksempel temperament (Flaten, 2015) og ytre faktorer, det vil si miljøfaktorer. Willets & Creswell nevner en del gener og to deler miljø (Willets & Creswell 2010:28). Disse hovedkategorier må imidlertid ses i sammenheng, da de påvirker hverandre gjensidig. Genetikk er viktig for utviklingen av sjenanse, men det likevel ikke alle barn som arver sjenanse-tendensen. Det er heller ikke nødvendigvis slik at et stille, sjenert barn vil vokse opp og fortsatt være sjenert og plaget av det. Her er det mange faktorer som spiller inn. Omgivelsene, valg, erfaringsmuligheter og tilbakemeldinger er med på å forme barna (Flaten, 2010).

Noen sjenerte og "usynlige" barn har behov for å ha alenetid og unngå store grupper og liker best å holde på med ting på egenhånd. Derfor er det viktig både å ivareta disse behovene og samtidig ikke problematisere det, men hjelpe barnet til å komme ut av "komfortsonen" (Nielsen, 2007).

Nielsen (2007) skriver blant annet om *invaderende overbeskyttelse*, som går ut på at barn kan ha voksne rundt seg som er mer engstelig for alt som angår barnet enn det som er bra. Det kan være foreldre som selv har angst eller er usikre, at de overbeskytter barnet ved å alltid ville ha en viss kontroll. Ved at foreldre blander seg for mye kan de oppnå det motsatte av det de ønsker. Noen barn kan reagere på dette ved å bli

utrygge, noen blir avvisende eller gjør motstand. Dette kan også føre til at det ikke bare går ut over foreldrene men også andre barn og voksne. Barn som opplever dette kan ha behov for hjelp til å sette ord på hva de godtar og ikke.

2.4 Sjenerte barns behov og mulige tiltak for barnehagelærere

”Barnas primære behov i barnehagen er omsorg, trygghet, respekt og tilhørighet” (Utdanningsdirektoratet, 2012:3); ”barn trenger å bli sett av voksne, men også av sine jevnaldringer” (Mørland, 2007:64). Å bli sett er et grunnleggende behov som vi alle har og merker at vi har, både visuelt og med andre sanser.

Sjenerte barn har de samme behovene som andre barn, men kanskje i sterkere grad og at behovene varierer fra barn til barn. Hvor sterke disse behovene er vil variere alt etter hvor preget barnet er av sjenansen og hva som er bakenforliggende årsak. Fordi graden av sjenanse kan variere og skillet mellom sunn, normal sjenanse og sosial angst overlapper, kan det derfor være utfordrende å beskrive spesifikke tiltak som vil fungere på alle sjenerte barn. For å finne riktige tiltak er det derfor viktig å få et bilde av hvor sterk sjenansen er og hvor eventuelle utfordringer for det sjenerte barnet ligger.

Nielsen (2007) skriver om generelle tiltak, som for eksempel er *positiv forsterkning*, kort forklart å gi oppmerksomhet på det du vil se mer av, å flytte fokus fra det negative til det positive, det vil si å rose og oppmuntre barnet. Har barnet behov for å være et ”klistremerke”, altså å være tett på en fast voksen en periode det føler seg trygg på, kan det fungere så lenge det er avtalt med barnet og at den voksne følger opp.

Et annet generelt tiltak er å *ikke la barnet avvise*. Sjenerte barn kan som nevnt ha tatt i bruk en del beskyttelsesstrategier som for eksempel å unngå kontakt fordi det er redd for å dumme seg ut eller bli avvist og dette kan i praksis bety at det ikke responderer når andre barn eller voksne prøver å få kontakt. Her det da viktig å ikke la seg avvise, ikke gi opp selv om man ikke får respons eller får etablert en relasjon med en gang, sjenerte barn trenger tid, spesielt hvis de tidligere har opplevd å bli gitt opp. Om den tilnærmingen man har prøvd tidligere ikke fungerer må man prøve igjen, kanskje på en annen måte.

Et tredje tiltak, som Nielsen (2007) nevner, er *oppdragelse eller inndragelse* og går ut på dra barn som er utenfor inn i for eksempel lek, dersom det er nødvendig sammen en voksen som støtte. Her kreves det en viss vurderingsevne, ser barnehagelæreren at barnet etter hvert klarer seg i denne leken med andre kan barnehagelæreren gradvis trekke seg mer unna (Nielsen, 2007). Dette er i tråd med sosiokulturell læringsteori (Vygotskij, 1971–1974) og støttende stillas (Bruner, 1986).

Forhandlingsoppdragelse kan være et tiltak og er en barnevennlig og inkluderende oppdragsstil der barn blir hørt, sett og spurt og er aktive deltakere. Det er en moderne oppdragsstil som kan bidra til å

gjøre både sjenerte barn og andre barn mer robuste og selvsikre (Jørgensen, 2017). Denne oppdragsstilen kan for eksempel kombineres med en ny form for pedagogikk, kalt *hjernesmart pedagogikk*. Den rommer konkrete verktøy som kan gi barn og barnehagelærere amygdala-trening og som er utviklet av den danske sosiologen Anette Prehn (Prehn, 2015). Amygdala-trening kan lære barn å håndtere fysiske og psykiske sjenanse- eller engstelighetsreaksjoner ved å sette ord på disse reaksjonene, som for eksempel når hjertet hamrer i brystet og for eksempel lære at det gir ro i kropp og sinn ved å puste langsomt og dypt, jfr. mindfulness-trening (Prehn, 2015).

En enkel oppskrift – som her er brukt sammenfattende for de nevnte tiltak og er formulert av barnehagelærer og spesialpedagog Dag Skram – er: ”at vi kvar dag møter kvart enkelt barn med

- 1) positiv øyeblikkelig kontakt
- 2) konsentrert merksemd
- 3) positiv fysisk kontakt” (Skram, 2016:21).

Det betyr at vi med pedagog Berit Baes ord har en ”bekreftende og anerkjennende væremåte” (Bae, 1996). Denne væremåten kan komme til uttrykk på ulike måter avhengig av hvilke tiltak som er best egnet ut fra barnets behov. Alle nevnte tiltak kan ta utgangspunkt i komponentene ved sosial kompetanse.

2.5 Sosial kompetanse

Sosial kompetanse er et vidt begrep som inneholder flere komponenter (Utdanningsdirektoratet 2018: 13):

- selvheldelse: hevde seg selv og egne meninger på god måte, ta initiativ, delta og invitere andre i lek og samtaler
- selvkontroll: å kunne tilpasse seg, å håndtere konflikter og kjenne egne behov
- selvfølelse: å oppleve egenverd, indre styrke og selvaksept og å ha en positiv holdning til seg selv
- prososial atferd: positive, sosiale holdninger, evne til oppmuntring, bry seg, omsorg, hjelpe til og dele
- empati eller medfølelse: vise forståelse for andres synspunkter, atferd og tolke følelser og tanker

Disse ferdighetene er nødvendig for å kunne samhandle med andre på en god måte og utvikles gradvis mer og mer i barnehagealder sammen med den kognitive- og språklige utviklingen. Og de gjør barn i stand til å mestre det sosiale, muliggjør etablering og vedlikeholdelse av sosiale relasjoner (Drugli, 2017). Sosial kompetanse handler med andre ord ”om å mestre det å være sammen med andre” (Flaten, 2013:139). Barna lærer gradvis å tolke sosiale signaler og sosial samhandling og bruker for eksempel disse ferdighetene i lek med andre barn, men sjenerte barn kan ofte ha behov for hjelp til å delta i lek og samtaler (jfr. selvheldelsespunkt ovenfor).

Sosial kompetanse er også et normativt begrep fordi det har med normer og verdier å gjøre (Drugli, 2017:60). Personalet i barnehagen og foreldre kan ha ulike meninger og syn på ”hva sosialt kompetent

atferd er” (Drugli, 2017:60). Hvor godt eller dårlig denne kompetansen kommer til syne kan for eksempel være avhengig av barnets alder og de situasjoner disse vises, eller ikke vises i. Sjenerte barn kan ha god sosial kompetanse på ett eller flere områder men fordi de de for eksempel kan være redd for å for å hevde seg i ulike situasjoner, er det ikke alltid denne selvhedelseskompetansen kommer til uttrykk.

Har barn god sosial kompetanse vil de fungere godt i samspill med både andre barn og voksne, noe som kan være vanskelig for barn med mindre utviklet sosial kompetanse.

Selvhevdelse er en kompleks ferdighet – dvs. hevde seg, uttrykke egne meninger, stå imot press, delta i lek og samtaler med mer (Utdanningsdirektoratet 2018:13) – og en særlig utfordring for sjenerte barn fordi de ofte ikke er så verbalt aktive (jfr. personlig kommunikasjon med Flaten, 17.12.2018).

For å kunne bygge videre på den sosiale kompetansen er det også viktig at de får omgås sensitive voksne, ”som tar hensyn til og bygger videre på den sosiale kompetansen som de allerede har og hjelper dem med å få barn-barn samspillet til å fungere” (Drugli, 2017:61). Det kan for eksempel skje ved lese bøker som *Skal vi være venner? Sara og Rune lærer om sosial kompetanse* (From og Mølbak, 2014), *Snill* (Dahle og Nyhus, 2002) og *Odd er et egg* (Aisato, 2010) og ved å kombinere lesning med lekegrupper.

2.6 Vennskap og lek

For sjenerte barn kan det være vanskelig å komme i kontakt med andre barn, spesielt hvis det sjenerte barnet ikke snakker så mye eller gjør så mye ut av seg. De kan likevel ha gode venner, og bli nært knyttet til en eller flere. Enkelte sjenerte barn kan bli så avhengig av vennen sin for å klare å mestre det sosiale at det kan være uheldig da de kan påvirke hverandre for eksempel ved unngå deltakelse i lek med andre barn. Andre barn igjen kan gi uttrykk for at de ikke ønsker venner og foretrekke å leke alene men ”(å være sammen med andre barn er viktig under utvikling av ferdigheter og selvbilde og gjelder for alle barn” (Flaten, 2010:131).

Dette blir også fremhevet av pedagog og professor May Britt Drugli, da hun skrev at samspill og lek med andre barn er viktig for den sosiale utviklingen (Drugli, 2017). Den sosiale utviklingen handler kort sagt om hvordan barn fungerer i samspill med andre barn, som igjen indikerer god sosial utvikling, lek som egenverdi, at barn må få god støtte til for eksempel konfliktløsning og at enkelte barn kan ha behov for mye støtte i lek, for å fungere (Drugli, 2017:64).

3.0 Metode

Først gjør jeg rede for begrepene kvalitativ og kvantitativ metode og beskriver forskjellen på disse metodeformene. Deretter fokuserer jeg på kvalitativ metode og begrunner valg av denne metoden.

Avslutningsvis i denne delen har jeg også skrevet om utfordringer og erfaringer ved valgt metode og om prosessen med transkribering og analysing av data.

3.1 Kvalitativ metode

Definisjonen på kvalitative data er at det er "data i form av ord, setninger og uttrykk" (Jacobsen, 2010: 56). Datainnsamlingen ved kvalitativ metode foregår gjennom samtaler med mennesker. Metoden kalles også gjerne for *åpen metode* ettersom informanten får uttrykke seg med egne ord. Informasjonen som kommer frem blir strukturert i ettertid ved analysing av funn for så å kategorisere funnene alt etter hva som kommer frem (Jacobsen, 2010).

Kvalitativ metode er den metodeformen som blir brukt hvis man velger intervju, som ofte krever et mindre utvalg av personer. Dette utvalget blir gjort for å avgrense og kunne gå i dybden (Jacobsen, 2010). Det er vanlig å intervju en håndfull personer som har kompetanse eller erfaring med det tema man ønsker å få belyst. Intensiv design henger sammen med kvalitativ design og er nettopp rettet mot det å gå i dybden.

Metoden er også fleksibel som betyr at selv med en fastsatt problemstilling, kan denne endres etter hvert. Justering kan skje underveis i datainnsamlingen og derfor også endre videre arbeid med analysing. Analysing skjer til dels allerede under bearbeiding av datamaterialet, for eksempel ved transkribering.

Min metode er semi-strukturert intervju, som er en fleksibel intervjuform men mulighet for tilpasning til den enkelte informant. Denne metoden har jeg valgt fordi jeg ønsket å arbeide med få informanter og kunne stille oppfølgingsspørsmål.

3.2 Kvantitativ metode

Kvantitativ metode er en metodeform som ofte blir brukt hvis man ønsker svar på fastsatte spørsmål i eksempelvis spørreskjema eller standardiserte intervju og betyr at man må ha et større utvalg personer. "Kvantitative undersøkelser går i bredden ved at de registrerer sammenliknbar og strukturert informasjon i et stort utvalg" (Ringdal, 2012:105). Kvantitativ metode er strukturert, styrt av teori, årsaksforklaringer og hvor talldata skal analyseres (Ringdal, 2012).

3.3 Representativitet og validitet

Representativitet betyr at det noe som kan gjelde flere personer eller grupper, og dette gjør det mulig å generalisere. Dette kan ikke sies om kvalitativ metode med intervju fordi man da bare tar utgangspunkt i et mindre *utvalg*, og dette er ikke representativt.

Validitet betyr på norsk *gyldighet*. Gyldighet kan deles i *intern* og *ekstern gyldighet*. *Intern gyldighet* betyr at dataene som er samlet inn og "de konklusjoner vi har trukket, er riktige", og *ekstern gyldighet* handler om at funn fra en undersøkelse kan generaliseres (Jacobsen, 2010:142).

Mine data kommer fra fire informanter og er derfor ikke representative. Men dataene har gyldighet fordi mine informanter har samme faglige bakgrunn.

3.4 Etiske hensyn

Når man arbeider i barnehage eller intervjuer barnehagelærere med ulike bakgrunner og med ulike "bagasje", kan man få sensitive opplysninger, for eksempel om barn og foreldres atferd og sykdom. Den type opplysninger er taushetsbelagt og ikke relevante i min undersøkelse. Da jeg skulle intervju

Informantene mine fikk informasjon om oppgavens tema og formål og min behandling av data, både muntlig og i et informasjonsskriv (se vedlegg 1), så de på forhånd visste hva de deltok i. De skrev under på samtykkeskjema og godkjente bruk av lydopptak.

Kriteriene for valg av informanter var at alle skulle være barnehagelærere slik at jeg ville kunne få et godt utgangspunkt for å besvare valgt problemstilling. Av hensyn til personvern ble informantene kalt A, B, C og D og verken navn på sted, barnehage, barnehageavdeling eller navn på barn ble nevnt for å bevare anonymitet. Av samme grunn skal lydopptak og transkriberte data slettes når oppgaven er godkjent.

3.5 Informanter og intervju

Jeg valgte semi-strukturert intervju og gjennomførte dette med fire informanter som er utdannet barnehagelærere. Jeg kontaktet med tre ulike barnehager per e-post med forespørsel om noen som ville være informant og hadde kjennskap til og erfaring med sjenerte barn. Det første intervjuet ble gjennomført hjemme hos en informant. De to neste ble gjennomført i en og samme barnehage. Det siste intervjuet ble gjennomført via Skype med informant fra en tredje barnehage.

3.6 Pilotstudien

Pilotstudien i forbindelse med en praksisperiode. Jeg intervjuet en informant, som er utdannet lærer men med noen års erfaring fra arbeid i barnehage. Jeg brukte lydopptak slik at jeg kunne fokusere fullt på innholdet og avklarte dette med informant i forkant. Informanten hadde på forhånd fått informasjonsskriv, samtykkeskjema og intervjuguide slik at hun kunne forberede seg på spørsmålene dersom hun ønsket dette. Intervjuet med informant foregikk ansikt til ansikt. Jeg stilte spørsmålene og transkriberte disse i ettertid. Etter selve intervjuet spurte jeg om det var noe informanten ville utdype eller om det var forslag til forbedringer jeg kan gjøre til neste intervju.

3.7 Gjennomføring av intervju

Felles for alle intervjuene var at jeg først forklarte tema og problemstilling for oppgaven, leste opp spørsmålene til intervjuet og avklarte med informantene om det var greit at jeg kunne sette på lydopptak. Jeg informerte om at jeg hadde satt av ca. 45 minutter. Det ble brukt mellom 30–40 minutter på

intervjuene. Noen ganger stoppet samtalen litt opp på grunn av tenkepauser eller andre årsaker men jeg fikk svar på de seks spørsmålene i intervjuguiden. Noen av svarene overlappet hverandre, og det fremgår av analysen min nedenfor.

3.8 utfordringer og erfaringer med valgt metode

På grunn av bakgrunnen som barne- og ungdomsarbeider har jeg en viss erfaring med sjenerte barn. Men dette kan også ha vært en ulempe da jeg har antatt at jeg og intervjuobjektet har samme oppfatning av innholdet i begreper og kategorier. I en kvalitativ undersøkelse er en faglig bakgrunn som min en fordel som gjør det mulig å forstå mine informanters erfaringer. Samtidig så jeg senere i arbeidet med analyseringen steder hvor jeg kunne ha stilt flere utdypende spørsmål eller spurt om eksempler.

En ulempe ved kvalitativ metode er for eksempel at den er ressurskrevende. Jeg har erfart at intervju- og analysearbeid har tatt lang tid, blant annet på grunn av min studie- og familiesituasjon.

3.9 Transkribering og dataanalyse

Etter å ha lyttet til alle lydopptakene transkriberte jeg de fire intervjuene for å lette arbeidet med å analysere dataene i ettertid. Tiden jeg brukte på å transkribere hvert intervju var varierende alt etter hvor mye eller lite informantene svarte på de seks spørsmålene. Jeg brukte i gjennomsnitt en time per intervju. De transskriberte data er 19 sider. Jeg analyserte og kategoriserte ved å markere fellestrekk, ulikheter, utfordringer, årsaksforklaringer, tiltak eller løsninger og andre punkter som er relevante å se på i lys av problemstillingen min.

4.0 Empiri og drøfting

Her presenterer jeg data fra egen undersøkelse, basert på de fire intervjuene som er blitt gjennomført. Jeg har kategorisert svarene etter tema som sjenerte barn, erfaringer med sjenerte barn, sjenerte barns behov, utfordringer i møte med sjenerte barn, sjenerte barns sosiale kompetanse, og til slutt barnehagelærernes utsagn knyttet til tiltak. Jeg har skrevet drøfting og egen vurdering etter hver av de seks punktene informantene har svart på.

4.1 Sjenerte barn

Hva forbinder du med sjenerte barn? De fire informanters svar på dette "definisjons"-spørsmål er:

- Informant A: "Sjenerte barn tenker jeg er barn som ikke er frampå, som ikke vil ta ordet først, kanskje aldri".
- Informant B: "Kanskje de trekker seg litt vekk i store forsamlinger, eller gjemmer seg litt sånn at de ikke blir sett, eller synes det er flaut å gå bort til andre alene".
- Informant C: Det "er barn som kanskje er litt mer forsiktige inn i leken, og ... eller er usikre i situasjoner som er nye for dem" og "ikke dem som tar første ordet, hvis du spør dem først er det

kanskje ikke dem du får svar av” .”De er litt mer tilbakeholdne”. Disse kjennetegnene fra informant C kommer også frem i svar fra informant A og B.

- Informant D nevner de samme generelle trekkene ved sjenerte barn: ”mer stille, mer tilbakeholden” og at ”de kanskje blir styrt mer i lek enn andre barn”.

4.1.1 Drøfting

Informantene beskrev her hva de forbant med sjenanse, og beskrev alle sammen de typiske kjennetegnene på sjenanse som samsvarer med det Flaten (2010), Zimbardo (1981) og Nielsen (2007) blant annet skriver om tema: At sjenerte barn ofte er stille, innadvendte, lite aktive verbalt og tilbaketrukket i ulike situasjoner. Det er barn som ikke tar ordet først, kanskje aldri, gjemmer seg eller prøver å bli ”usynlig” i gruppen med barn fordi de liker seg bedre innenfor den trygge komfortsonen eller fordi de er redde for å dumme seg ut.

Informantene vektla også at de hadde erfaring med, og kunnskap om at sjenanse vises i ulike grader og at noen kan være mer plaget enn andre. Informantene nevner spesielt de synlige tegnene på sjenanse, altså hvordan sjenansen kommer til uttrykk gjennom kroppsspråk, mimikk og mangel på, eller redusert verbal kommunikasjon.

4.1.2 Egen vurdering

Felles for informantene var at de hadde erfaringer med og kunnskap om sjenerte barn i varierende grad. Det kan forklares ved at sjenerte barn er like ulike som alle andre barn. Noen av barna er mer eller mindre preget av sjenanse. Her opplevde jeg at de hadde felles beskrivelse av sjenansens ytre tegn, altså at de beskrev sjenerte barn som stille, tilbakeholdne og ikke så aktive verbalt. De indre tegnene kan være vanskelig å oppdage fordi dette handler om tanker og følelser som er mindre synlige for omgivelsene.

4.2 Erfaringer med sjenerte barn

Hva er dine erfaringer med sjenerte barn? På erfarings spørsmål svarer de fire informantene:

- Informant A: ”Nå må jeg liksom tenke tilbake på om jeg finner barn i erindringen som har vært veldig forsiktige, jeg har vært borti barn som har vært veldig forsiktig, men selve betegnelsen sjenert, har jeg ikke brukt på lenge” og ”jeg tenker på en som jeg hadde i barnehagen som var veldig tilbakeholden og som man kanskje ville betegnet som sjenert, men hadde hatt kreft – og gått glipp av to år i barnehage”.
- Informant B: hadde lite erfaring med sjenerte barn men beskrev at hun hadde sett barn som gjemte seg bak foreldre eller under bord eller bak stoler og ”at det er barn som kommer luskende inn”.
- Informant C hadde erfaring med barn som kunne være sjenert. Men var usikker på om betegnelsen sjenert kunne brukes ettersom barnet viste tegn til sjenanse i barnehagen men var veldig

utagerende mot mor i hentesituasjoner med å sparke og slå. Informant C var overrasket over dette ettersom barnet ellers virket så tilbakeholden og stille i barnehagen.

- Informant D hadde erfaring med få sjenerte barn, men det var først etter arbeid i en annen barnehage at informanten fikk erfaring med et barn som aldri pratet. Det ble også nevnt at det nok ikke er uvanlig å finne et eller flere sjenerte barn i en større barnegruppe, og at disse ikke nødvendigvis fremstår like sjenert i alle situasjoner.

4.2.1 Drøfting

Informant A erfaring med to barn som kunne ha trekk av sjenanse enten på grunn av dårlig språk som følge av sykdom eller som "symptom" på selektiv mutisme, og i følge Nielsen (2007) og Flaten (2010 & 2013) er dette også forklaringer på hvorfor noen barn kan vise tegn på sjenanse (jfr. årsaksforklaringer på sjenanse). Informant B beskrev sine erfaringer med sjenerte barn, som barn som gjemmer seg under bord eller kommer "luskende inn". Dette passer også inn under beskrivelse av kjennetegnene for sjenanse. Informant C hadde erfaring med det hun var usikker om var sjenanse, ettersom barnet visste tegn til sjenanse med å være tilbakeholden og stille i barnehagesammenheng men var utagerende mot mor når barnet ble hentet. Informant D beskrev også erfaringer med det barnet hun ville definere som sjenert men som viste så sterke tegn på sjenanse at informanten heller ville "definere" barnet som et barn med selektiv mutisme. Dette var hovedsakelig en mistanke fordi det barnet aldri snakket med noen det ikke var helt trygg på, og når barnet først snakket var det i et lavt og til tider utydelig tonefall.

4.2.2 Egen vurdering

Personlig har jeg ikke kjennskap til den formen for sjenanse som informant nevner men Flaten (2015) beskriver fenomenet "utagerende sosial angst" som handler om at enkelte barn reagerer med "mye motorisk eller verbal uro" (Flaten, 2015:46). Barnet informanten nevner, viste utagerende atferd mot mor i hentesituasjoner, men har imidlertid ikke norsk som førstespråk. Informant C fremhevet derfor også at hun var usikker på om hun egentlig ville definere det barnet som sjenert fordi "sjenansen" kunne bunne i manglende språkferdigheter i norsk. Problemet faller utenfor mitt fokus her men krever i mine øyne nærmere utforsking.

4.3 Sjenerte barns behov

Hvilke behov tenker du at disse barna har? De fire informanters svar:

- Informant A beskrev blant annet at det var viktig at "de får en opplevelse av å bli sett", og "om mulig være så tett på som mulig i lek, bare for å hjelpe barnet inn i lek for eksempel hvis det er et hinder" og "støtte dem, vise at man er tilgjengelig".
- Informant B: "Tenker å være litt sånn støttende da, som *støttende stillas* (min utheving) for eksempel. Du vet egentlig at de klarer det selv men kanskje de trenger den lille puffen (..)". "Ser du at de trekker seg vekk, gå bort til de og "dra" de med deg". "Hjelpe de inn i leken tenker jeg".

- Informant C snakket om at de sjenerte barna må få lov til å ta ting i eget tempo, hvis det har utfordringer med å snakke foran en større gruppe var det viktig å respektere dette, at "etter hvert som det blir tryggere kan man utfordre det mer". Veiledning, hjelp og ekstra tid ble også trukket frem som mulige behov.
- Informant D hadde mye av de samme beskrivelsene av hvilke behov de sjenerte barna har, og sa "det er også viktig å ikke presse for mye".

4.3.1 Drøfting

Sjenerte barn har behov for bekreftelse – fra voksne – på at de blir sett og hørt, at de får være den de er og anerkjent (jfr. Mørland, 2014). Sjenerte barn kan som nevnt være usikre og utrygge av mange ulike grunner, og det er ikke sikkert sjenansen kommer like mye til syne i alle situasjoner. Å være støttende stillas som informant B beskriver, handler om at du kanskje vet at barnet klarer det selv, men at det kan trenge en "hånd å holde i" for trygghetens skyld. Sjenerte barn kan ha behov for hjelp inn i lek og kanskje av og til gjennom leken eller støtte fra en voksen for å fungere bedre i samspill med andre barn (jfr. Flaten, 2010, 2013, Nielsen, 2007, Zimbardo, 1981). Zimbardo (1981) skriver også at det kan hjelpe de sjenerte å begynne med å eksponere og utfordre seg selv ved at de får prøvd seg frem i mindre grupper, da det ifølge forskningen hans kom frem at det å presentere og prestere i større grupper kan være en større "kilde" til sjenansens ubehag enn hvis de sjenerte eksponeres i mindre grupper. Å finne en balanse mellom å presse og ikke presse for mye ble også vektlagt av noen av informantene. Zimbardo (1981), Nielsen (2007) og Flaten (2010) skriver om dette i forhold til hvordan man kan hjelpe de sjenerte barna. Å la de sjenerte barna få slippe det de opplever som ubehagelige situasjoner, kan være gjort i beste mening, men er å gjøre de sjenerte barna en bjørnetjeneste (jfr. Flaten, 2010). Fordi det å eksponere seg og øve opp ferdigheter i noe som ligger utenfor komfortsonen er viktig for å gi barna mestringsfølelse og lære at det ikke er farlig å tre ut av komfortsonen. Informantene vektla også at det var viktig å snakke om sjenanse, med den hensikt å forstå og normalisere sjenanse. Det er viktig å arbeide med sjenanse når den skaper utfordringer og hindringer for barnet det gjelder (jfr. Zimbardo, 1981) og for omgivelsene, og uten å bagatellisere sterk sjenanse eller sette for mye fokus på sjenansen, da dette ifølge Flaten (2010) kan gjøre at de sjenerte barna får en "merkelapp" på seg og dermed blir enda mer selvbevisst.

4.3.2 Egen vurdering

Det var et bevisst valg å spørre informantene om hvilke behov de *tenker* sjenerte barn har fremfor å spørre konkret hvilke behov sjenerte barn *har*, ettersom barnas behov kan variere fra det ene barnet til det andre fordi også graden av sjenanse kan variere. Da jeg stilte spørsmålet på den måten gjorde det at jeg fikk eksempler på det som informantene selv hadde opplevd. Jeg har også selv erfart at sjenerte barn lett kan virke avvisende fordi de unngår øyekontakt, gir sparsomme eller ingen tilbakemelding på kontakt, og at de ofte kun forholder seg til enkelte barn eller voksne som de er trygge på. Informantene beskriver at barna trenger tid på å bli kjent og trygg og at dette krever både tid og tålmodighet fra den voksne, noe som også

er min erfaring. Det er viktig at de sjenerte barna føler at de blir sett og oppmuntret til å bli hørt og til å delta mer aktivt. Ifølge en av informantene som hadde erfaringer med, og god relasjon med et ekstremt sjenert barn (som ikke snakket i det hele tatt) fortalte informanten at hun opplevde en viss bedring av denne ekstreme sjenansen når barnet fikk være i mindre grupper, noe jeg også har erfart selv i arbeid i barnehage og som samsvarer med Zimbardo (1981) forskning.

4.4 utfordringer i møte med sjenerte barn

Hvilke utfordringer har du erfart i møte med sjenerte barn? Informantenes svar:

- Informant A beskrev at det var en utfordring at de for eksempel ikke snakket eller responderte i ulike situasjoner, det kunne være utfordrende å få dem til å delta aktiv på en del ting.
- Informant B beskrev de samme utfordringene som informant A, men at det kunne være lettere når man ble bedre kjent.
- Informant C trakk fram at det kunne være utfordrende hvis andre på avdelingen så på det sjenerte barnet på en annen måte, altså at den eller de vil tilnærme seg det sjenerte barnet på en annen måte enn en selv fordi de kanskje ikke har samme oppfatning av barnets behov. Informanten sa også at "det kan være utfordrende at vi sitter med forskjellig fagkompetanse".
- Informant D beskrev mye av det samme som de andre, men også at "jeg føler det er en utfordring at jeg føler jeg ikke får det til", og det "å se at barnet går en hel dag over lengre tid uten å prate, med lite innspill – det er vanskelig". Informant D snakket også om det var lett for at de barna som er mer frampå får mer oppmerksomhet.

4.4.1 Drøfting

Ifølge informantene er det er mange faktorer som spiller inn når det gjelder utfordringer i møte med sjenerte barn; graden av sjenanse, hvor trygge barna er i forhold til andre barn og voksne, minimal eller ingen respons fra det sjenerte barnet, hvilke grunnsyn og utdannelser personalet har og som informant D eksplisitt uttrykker, følelsen av å ikke strekke til. Flaten (2015) skriver at det for barn er "den voksne som må være trygghetsfaktoren" (Flaten, 2015:100) og at det er en trygghet for barnet å ha en voksen tett på, spesielt i utfordrende situasjoner fordi dette kan være en motivasjonsfaktor for barnet når det skal prøve ut noe barnet føler er ubehagelig. Når man som barnehagelærer gir det sjenerte barnet lov til å være tett på eller "klistremerke" som Nielsen (2007) beskriver, bidrar dette til å gjenopprette trygghet i en krevende situasjon. Men da er det viktig at det på forhånd er avklart for barnet hvem som skal være den trygge voksne slik at det blir lettere å følge opp, noe som gir mer trygghet for barnet enn når barnet ikke vet hvem det kan forholde seg til. "Å plassere barnet direkte i situasjoner det frykter, har ingen god effekt over tid" (Flaten, 2015:101), det er derfor viktig at barnehagelæreren for eksempel snakker med det øvrige personalet om hvordan det vil arbeide med å ivareta det sjenerte barnets behov og får avklart hvordan de skal arbeide med sjenerte barn.

4.4.2 Egen vurdering

Min mangeårige tidligere erfaring som faglært i flere barnehager gjør at jeg kan identifisere meg med de utfordringene informantene beskriver, og spesielt følelsen av utilstrekkelighet som de fleste i barnehagen har erfaring med på ulike områder i forhold til barn, samarbeid og grunnsyn. En måte å takle utfordringer på, kunne for meg være å beskrive dem og gi eksempler på mulige løsninger eller diskutere ned andre i personalgruppen, og spørre meg selv og andre: hvordan kan jeg møte egne- og et sjenert barns behov akkurat nå? Kanskje ligger løsningen i å anerkjenne og sette ord på følelser og behov, som jeg har nevnt tidligere. På denne måten kan det bidra til å skape en felles forståelse for hva personalgruppen kan arbeide med og hvorfor det er viktig.

4.5 Sjenerte barns sosiale kompetanse

Hvordan vil du beskrive sjenerte barns sosiale kompetanse? Informantenes svar:

- Informant A: "Det er veldig vanskelig for hvis det er et barn, det kan være et barn som liker å leke og holde på, le og holde på i lek med få andre. Kanskje bare en eller to andre barn" og "jeg tenker det handler mye om trygghet, uansett". "For sjenerte barn er nok terskelen mye større for å hive seg ut i ting".
- Informant B: "Kanskje de trekker seg litt vekk, eller synes det er flaut å gå bort til andre aleine" og "du må på en måte lære de å kjenne – dette med styrker og svakheter, løfte frem det de er gode på, støtte mer der de trenger det".
- Informant C : "Det jeg på en måte så da, var de ganske flinke i lek", "de hadde kanskje ikke så mange da, de hadde gjerne noen få som de søkte til" og "de zoomet seg inn på et par stykker som de visste at der kunne de være seg selv og være trygg".
- Informant D sa: "Av og til så kan de fungere godt, de kan jo samhandle med andre men får kanskje en underordnet rolle i lek, de blir kanskje mer styrt av andre og de kan jo ha vansker med å stå mer fram". Det kom også frem at det kunne være vanskelig for barna å fungere godt i lag med andre hvis barnet for eksempel ikke snakker eller er veldig tilbakeholden. "Hvor sosialt kompetent et barn er, tror jeg kan variere veldig" ble det også sagt. Informant D sa også at det sjenerte barnet hun hadde en god relasjon med, så ut til å være mer komfortabel i kjente situasjoner, og i mindre grupper.

4.5.1 Drøfting

Informant A snakket om at terskelen er større for sjenerte barn, i forhold til dette å "hive seg ut i ting". Dette er også noe Flaten (2015) beskriver som krevende for de sjenerte barnet. Drugli (2017) nevner at et barns sosiale kompetanse varierer fordi det er et normativt begrep, som betyr at personalet for eksempel ha forskjellig syn på "hvor sosialt kompetent et barn er". Informantene beskriver det samme som Flaten (2010) beskriver, om at sjenerte barn ofte kan forholde seg til noen få andre barn i lek. Informantenes svar bekrefter at sjenerte barn kan ha sterkt varierende sosiale ferdigheter og at disse ferdighetene kan variere

fra situasjon til situasjon. Informantene beskrev også her ulike men til dels de samme punktene, med vekt på barnets sosiale ferdigheter i lek.

4.5.2 Egen vurdering

Informantene beskrev også her en del av de samme tingene, og at den sosiale kompetansen kunne variere fra det ene til det andre sjenerte barnet. I forhold til selvhevdelse vil mange sjenerte barn gjerne ligge "dårligere" an fordi de ikke gjør så mye ut av seg eller innfinner seg med at andre bestemmer over dem. Informantene snakket ikke så mye om hver enkelt komponent innenfor sosial kompetanse, noe jeg sikkert kunne lagt mer vekt på i forhold til formulering av spørsmål eller som oppfølgingsspørsmål. Jeg ikke var ute etter en spesifikk definisjon av sjenerte barns sosiale kompetanse fordi barns sjenanse kan variere fra barn til barn og fra vektla at det for eksempel kunne være vanskelig for de sjenerte barna og fungere godt sosialt eller i lek når de ikke kommuniserer verbalt eller bare aksepterer den rollen de har fått tildelt.

4.6 Barnehagelærerens utsagn knyttet til tiltak

Hvordan kan du som barnehagelærer bidra til at disse barna i større grad blir sett og hørt? Informantenes svar:

- Informant A beskrev at "Punkt nummer 1 må hvert fall være, å være bevisst på det så fort man oppdager eller opplever sjenerte barn". "Bekreftelse på at man har sett og hørt barnet, vise at man er på barnets side" og "de trenger gjerne at man gir dem ekstra oppmerksomhet".
- Informant B: "Jeg tenker det er å være en god rollemodell, gå bort til barnet og vise at du er der og har sett barnet" og "Vær der og hjelp de inn i situasjoner tenker jeg er viktig, gjerne i forhold til lek og hvis du blir med i leken litt så ser du hvordan det går".
- Informant C: "Man må være god på å observere de, og fange de opp. Trygge barna på at du er der for å støtte og hjelpe dem". Og "så på en måte jobbe aktivt inn mot personalet, hva de kan gjøre for å hjelpe disse som er sjenerte og trekker seg unna", "alle må være "på" og ha en felles forståelse, hvor vil vi hen?" og "det er viktig å snakke med foreldrene om barnet og hvordan det har det i barnehagen, og viktig å inkludere både personalet og foreldre i arbeidet med sjenerte barn for å gi barnet en følelse av trygghet og stabilitet, men det kan være utfordrende hvis barnet oppfører seg annerledes hjemme enn i barnehagen".
- Informant D: "Vi har jobbet mye med observasjon, delte barnegruppen i ulike grupper der alle voksne fikk sine barn å observere og hadde møte i ettertid der vi snakket om funnene" og "vi brukte ALLE MED (observasjonsskjema)". "Å snakke om det, og ha fokus på det". "Spurte også en fra PPT anonymt om råd angående et spesifikt barn, og ble rådet til å prøve å lage noen lekegrupper for å styrke språk og ha fokus på dette med sosial kompetanse. Mindre grupper – det var viktig." "Barnesamtaler har jeg jobbet litt med før, ikke sikkert at du alltid får gode svar eller svar i det hele tatt – men det går jo an å prøve" og "det er viktig å samarbeide med alle instanser, hvert fall dette med foreldre, også for å sikre at barnet har det bra". "Jeg har tenkt på det i etterpå,

i forhold til dette med sjenerte barn så kan det være viktig å gjerne ha en fast voksen som har ansvar for å gi dette barnet litt ekstra oppmerksomhet eller følge det opp i lek eller aktiviteter”.

4.6.1 Drøfting

Zimbardo (1981) skrev om at det var viktig å oppdage tidlig for å kunne hjelpe de sjenerte frem mot en bedre hverdag, og dette er mye av det som også går igjen hos Flaten (2010, 2013), Nielsen (2007). Willets & Creswell (2010) har også skrevet litt om ”tiltak”, det samme har Drugli (2017).

Å være bevisst når du som barnehagelærer ser at sjenerte barn har behov for mer hjelp eller støtte er viktig, og å vite hvordan og hvorfor det er viktig (jfr. også de mange forslagene til tiltak i Rapee, m.fl (2016)).

4.6.2 Egen vurdering

Informantene beskrev og vektla mye av det samme; det er viktig å være observant, fange opp, trygge barna og at de føler de har deg (som barnehagelærer) på sin side. Det kom også frem at det er viktig å samarbeide med resten av personalet og foreldre for å finne ut hvordan man kan hjelpe barnet og samordne tiltak med foreldrene i tråd med det sjenerte barnets behov. Men som informant C sa, kan det være utfordrende hvis det sjenerte barnet oppfører seg annerledes hjemme enn i barnehagen. For eksempel hvis barnet virker tilbakeholdent og lite aktivt verbalt men er utagerende mot mor så snart det blir hentet og skal hjem – da kan det være foreldrene er bekymret for at barnet også oppfører seg slik i barnehagen, noe som igjen kan føre til at foreldrene gruer seg til foreldresamtale med barnehagelæreren. Informant D var også inne på samarbeid med andre instanser som for eksempel PPT dersom man som barnehagelærer eller forelder er usikker på hvordan man kan arbeide med sjenerte barn. Andre som kan være aktuelle for bekymrede foreldre eller hvis man trenger råd er for eksempel helsestasjonen eller fastlege. Som barnehagelærer er man sammen med barn i mange timer hver dag, og har derfor gode muligheter for å fange opp disse barna som har behov for litt ekstra men av og til er det ikke sikkert vi kan gjøre annet enn å ”henvise” videre dersom det er noe som ligger utenfor vårt kompetanseområde.

5.0 Avslutning

Avslutningsvis presenterer jeg et kortfattet svar på min problemstilling i lys av teori, svar fra informanter og egne refleksjoner, min konklusjon og enkelte perspektiverende spørsmål.

5.1 Tiltak basert på teori og funn fra egen undersøkelse

Hvordan kan barnehagelærere ivareta de sjenerte barnas behov? Et kortfattet svar på denne problemstillingen er å se og høre de sjenerte barna, som alle informanter trakk frem. Informantene bruker ord som å ”være observant”, å være ”på”, ”fange de opp” når barnehagelærere ser at barna har behov for støtte og hjelp, bruke tid og være tålmodig, hver dag, også selv barnehagehverdagen kan være hektisk og kanskje til tider kaotisk. I en hektisk hverdag er det lett å ”overse” de sjenerte barna fordi de er stille, rolige og ikke ”plager” noen på samme måte som mer utadvendte kan gjøre. En av informantene nevnte

”støttende stillas” som tiltak. En annen informant trakk fram at det er viktig å snakke om atferd og følelser med barna: ”normalisere det litt, at det er greit at vi er forskjellige”.

Teorien støtter informantenes svar. At det er viktig å vite hva sjenanse er og hva årsaksforklaringer kan være for å kunne arbeide med å forebygge og håndtere sjenanse (jfr. Zimbardos sjenanse-forskning).

Av egen erfaring, etter analysing av data fra informantene og basert på teori om sjenanse må respekt og anerkjennelse også komme til uttrykk i konkrete og helhetsorienterte tiltak som barnehagelærere gjennomfører sammen med andre voksne og barna for å ivareta de sjenerte barnas behov:

- 1) observasjon
- 2) finne ut i hvilke situasjoner barnet kan ha utfordringer, eller om barnet har utfordringer på flere områder
- 3) eksponering og trening, spesielt med tanke på å styrke selvhverdelsesferdigheter eller de ferdighetene som er mest aktuelle for det enkelte barn.

De tiltakene jeg har tatt utgangspunkt i her i denne oppgaven er en liten del, og generelle i den forstand at de skal kunne brukes i arbeidet med sjenerte barn uansett grad av sjenanse. Fordi barna er ulike kan også tiltakene fungere ulikt fra det ene sjenerte barnet til det andre.

5.2 Lærdom og perspektiverende spørsmål

Gjennom undersøkelsen min og svar fra informantene og teoretisk litteratur om sjenanse har jeg fått økt innsikt i begrepet og fenomenet sjenanse og ny forståelse for sjenansens kompleksitet og variasjon. Jeg har dessuten fått innblikk i mulige tiltak og ser at det er viktig å kombinere flere tiltak og involvere alle i å gjennomføre konkrete tiltak. Metodisk ville jeg gjerne kunne følge opp senere og stille mine fire informanter og nye informanter utdypende spørsmål.

Min undersøkelse har gitt svar på min problemstilling men også reist nye spørsmål:

- 1) Hvilken ny kunnskap kunne jeg få ved å gjennomføre en studie basert på observasjon av sjenanse og dens former i en barnehage eller to barnehager?
- 2) Hvordan kunne enkelte av de tiltak som jeg har beskrevet, kombineres og gjennomføres i praksis i en konkret barnehage? Og med eventuelt informanter med ulik faglig bakgrunn.
- 3) Hvilken ny innsikt i sjenanse kunne oppnås i samarbeid med ansatte og barn i en barnehage ved å arbeide med selvhverdelse og lek i mindre grupper med barn?

Litteraturliste

- Aisato, Lisa. (2010). *Odd er et egg*. Gyldendal. Oslo.
- Bae, Berit. (1996). *Det interessante i det alminnelige*. Pedagogisk forum. Oslo.
- Bruner, Jerome S. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Harvard University Press. Cambridge, Mass.
- Dahle, Gro, Nyhus, Svein. (2002). *Snill*. Cappelen Damm. Oslo.
- Drugli, May Britt. (2017). *Liten i barnehagen*. Cappelen Damm Akademisk. Oslo.
- Flaten, Kirsten. (2010). *Barn med sosial angst og sjenanse*. Kommuneforlaget. Oslo.
- Flaten, Kirsten. (2013). *Barnehagebarn og angst*. Gyldendal. Oslo.
- Flaten, Kirsten. (2015). *Barn med sosial angst og sjenanse*. Kommuneforlaget. Oslo.
- From, Käte, og Mølbak, Rikke. (2014). *Skal vi være venner? Sara og Rune lærer om sosial kompetanse*. Gyldendal Akademisk. Oslo.
- Jacobsen, Dag Ingvar. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring*. 2. utgave. Høyskoleforlaget.
- Jørgensen, Peter Schultz. (2017). *Robuste barn. Gi barnet ditt ansvar, livsmot og tiltro til seg selv*. Oversatt av Arne Solli. Cappelen Damm akademisk. Oslo.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen - innhold og oppgaver*. Oslo. Hentet 13.12.18 fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>.
- Mørland, Bodil. (2014). Barnehagen – en del av det profesjonelle støtte- og hjelpeapparatet. I Sjøvik, Palma (Red.) (s. 81–100).
- Nielsen, Anne. (2007). *Fra snill til englevill*. Pedagogisk Forum. Oslo.
- Prehn, Anette. (2017). *Hjernesmarte barn*. People`s Press. København.
- Rapee, Ronald. M., Wignall, Ann., Spence, Susan. H., Cobham, Vanessa., Lyneham, Heidi. (2016). *Hjelp ditt engstelige barn. En foreldreveileder*. Oversatt av Kari Marie Torbjørnsen. Gyldendal akademisk.
- Ringdal, Kristen. (2012). *Enhet og mangfold*. 2. utgave. Fagbokforlaget. Bergen.
- Sjøvik, Palma (Red.). (2014). *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. 3. utgave. Universitetsforlaget. Oslo.
- Skram, Dag. (2016). *Barns utvikling, lek og læring. Pedagogisk arbeid i barnehage og skule*. Det Norske Samlaget. Oslo.
- Utdanningsdirektoratet. (2012). *Barns trivsel – voksnes ansvar*. Sist endret 08.03.18.
- Vygotskij, Lev. S. (1971-1974). I Lurija A. R., Diderichsen A. and Larsen S. O. (Red.), *Verker*. København: Reitzel.
- Willets, Lucy. & Creswell, Cathy. (2010). *Å bekjempe sjenanse og sosial angst hos barn*. Oversatt av Petter Røen. Tapir akademisk forlag. Trondheim.
- Zimbardo, Philip. (1981). *Sjenanse*. Oversatt av Margaret Johansen. Aschehoug. Oslo

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv til informanter

Beskrivelse av bacheloroppgaven

Jeg er student ved barnehagelærerutdanningen ved Høyskolen på Vestlandet og i den forbindelse skal jeg skrive en bacheloroppgave.

Temaet er sjenerte barn i barnehagen og hvordan barnehagelærere kan ivareta disse barnas behov. Jeg ønsker å intervju barnehagelærere for å lære mer om dette temaet. Formålet med intervjuet vil være å få svar på ulike spørsmål rundt temaet sjenerte barn i barnehagen. Intervjuguiden er vedlagt slik at du som informant har mulighet for å forberede deg dersom du ønsker det.

Hva innebærer deltakelse i intervju

Det vil bli stilt spørsmål hvor det er rom for utdypelse og oppfølgingsspørsmål. Intervjuet vil vare ca 45 minutter. Fokus vil være på din erfaring med sjenerte barn, hva du tenker kjennetegner disse, hvilke behov de har og hvordan du kan ivareta disse barnas behov både faglig og sosialt. Under intervjuet ønsker jeg å bruke lydopptak for å få mest mulig nøyaktige data og for å være oppmerksom på det som blir sagt.

Hva skjer med informasjonen

Datamaterialet vil behandles konfidensielt, og all informasjon blir anonymisert. Oppgaven skal senest leveres 07.01.19, og da blir alle innsamlede data slettet.

Veileder er Kirsten Flaten kirsten.flaten@hvl.no

Med vennlig hilsen

Nadine Stevens

(Kontaktopplysninger er slettet)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Jeg har satt av ca. 45 minutter til hvert intervju, noen vil kanskje bruke mer eller mindre tid. Jeg ønsker å intervju fire barnehagelærere/ eventuelt med annen pedagogisk utdanning ved barnehager i Sogn og Fjordane. Intervju kan foregå personlig, per telefon eller Skype ved behov.

Spørsmål

Jeg vil begynne med noen uformelle spørsmål før selve intervjuet og informere om at jeg setter på lydopptak, og minne om at vi har ca 45 minutter til rådighet. Kanskje også gi beskjed dersom intervjuet ser ut til å gå over tiden.

1. Hva forbinder du med sjenerte barn?
2. Hva er dine erfaringer med sjenerte barn?
3. Hvilke behov tenker du at disse barna har?
4. Hvilke utfordringer har du erfart i møte med sjenerte barn?
5. Hvordan vil du beskrive sjenerte barns sosiale kompetanse?
6. Hvordan kan du som barnehagelærer bidra til at disse barna i større grad blir sett og hørt?